

Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler

Ebru Turhan^a, Tacettin İnandı^a, Cahit Özer^b, Sabahat Akoğlu^c

Özet

Amaç: Madde bağımlılığı günümüzde önemli bir halk sağlığı sorunudur. Bu çalışma, üniversite öğrencilerinde sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının yaygınlığını ve bunu etkileyen faktörleri araştırmak amacı ile yapıldı. **Yöntem:** Kesitsel tipteki bu çalışmada veriler, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ziraat Fakültesi ve Reyhanlı Sağlık Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinden elde edildi. Her fakülte ya da yüksek okuldan bir, iki, üç ve dördüncü sınıflardan birer şube seçildi ve sınıflarda ½ sistematik örneklem ile de öğrenciler seçildi. Çalışmaya toplam 396 öğrenci katıldı. Araştırmaya katılmayı kabul edenlere gözlem altında soru kağıdı uygulandı. **Bulgular:** Katılan öğrencilerin yaş ortalaması 20.9±2.3 ve %55.1'i erkektir. Yaşam boyu sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı sırasıyla %73.2, %56.6 ve %9.6 idi. Erkeklerde sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı daha yüksek bulundu. Babasında ve kardeşinde sigara ve alkol kullanımı öyküsü olanlarda sigara ve alkol kullanımı daha yüksek saptandı. Yakın akrabalarında uyuşturucu madde kullanımı bildirenlerde, uyuşturucu madde kullanımı daha fazla bulundu. Sigara kullananlarda şiddete uğrama ve şiddet uygulama, sigara içmeyenlere göre daha yüksek idi (p<0.001). Hayat boyu şiddete uğrayanların özgüven ve sosyal destek skorları düşük, sürekli kaygı puanları yüksek bulundu (p<0.01). Uçucu madde kullananlarda sürekli kaygı puanı yüksek (p<0.05), sosyal destek puanı düşük idi (p<0.05). **Sonuç:** Sigara içme, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı Hatay'da üniversite öğrencilerinde yaygındır. Bulgularımız uçucu madde kullanımı ile yüksek sürekli kaygı ve düşük sosyal destek arasında ilişki olduğunu desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Madde kullanımı, üniversite öğrencileri, özsaygı, özgüven, kaygı, şiddet

Substance use, violence among university students and their some psychological characteristics

Abstract

Aim: Substance abuse is an important public health problem. This study examined the prevalence of cigarette smoking, alcohol and substance use among the university students, as well as factors associated with the use of addictive substances.

^a Yrd.Doç.Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi Tayfur Sökmen Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Hatay

^a Doç.Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi Tayfur Sökmen Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Hatay

^b Doç.Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi Tayfur Sökmen Tıp Fakültesi Aile Hekimliği AD, Hatay

^c Doç.Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi Tayfur Sökmen Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları AD, Hatay

Sorumlu Yazar: Ebru Turhan, Mustafa Kemal Üniversitesi Tayfur Sökmen Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Hatay. GSM: 0 505 560 27 68, E-posta: turhanebru1@gmail.com

Methods: In this cross-sectional study, the data were obtained from the students of the Faculty of Education, Faculty of Agriculture and Health Professions High School. One class per educational year and per branch were selected from all of the schools. The participants were selected by a ½ systematic sampling methods. A total of 396 students participated and self-completed the survey. **Results:** The mean age of the students was 20.9 ± 2.3 , and 55.1% of all participants were males. Lifetime tobacco, alcohol, and illicit drug use were identified as 73.2%, 56.6% and 9.6% respectively. Among the male students, cigarette, alcohol and substance abuse were higher than among the female students. Among the students who reported their father's and siblings' smoking and drinking, cigarette and alcohol use were higher. Among the students who reported having relatives using substances, the perceived possibility/desire/risk to use addictive substances in the future was more common for any period of life. Exposure to violence (either as a perpetrator or as a victim) was more frequent among the smokers ($p < 0.001$). Self-esteem and social support scores were lower, and trait anxiety scores were higher among those who had been exposed to violence ($p < 0.01$). Among the students who reported volatile substance use, trait anxiety scores were significantly higher ($p < 0.05$) and social support scores were lower ($p < 0.05$). **Conclusion:** Smoking, alcohol use and illicit drug use were common among the university students in the province of Hatay. Our finding supported the view that volatile substance abuse was associated with high trait anxiety and low social support

Key words: Substance use, university students, self esteem, self efficacy, anxiety, violence

Giriş

Bağımlılık yapıcı madde kullanımı, tüm dünyada ciddi bir halk sağlığı sorunudur. Madde kullanımı özellikle gelişmekte olan ülkelerde çeşitli önlemlerin alınmasına rağmen gittikçe artmaktadır.^{1,2} Dünyada ve Türkiye'de gençlerin madde kullanmasıyla ilgili araştırmalar daha çok ilköğretim ve lise dönemini kapsamaktadır.² Bununla birlikte üniversite döneminde de madde kullanımı halk sağlığı ve öğrenim yaşamı açısından önemli bir sorundur.³ Önemli bir sağlık sorunu olan sigara içme alışkanlığının öğrenciler arasındaki sıklığını belirlemek amacıyla Türkiye'de yapılan çeşitli araştırmalarda lise öğrencilerinde %13.1-23.2, üniversite öğrencilerinde %27.9-%81.8 arasında değişen farklı oranlar bildirilmiştir.⁴ Altındağ ve ark.'nın⁵ Şanlıurfa'da üniversite öğrencilerinde yaptıkları çalışmada yaşam boyu sigara, alkol ve madde kullanımı sırasıyla % 64.4, 30.4 ve 2.3 olarak saptamıştır. Türkiye'de sekiz üniversitenin birinci sınıf öğrencilerinde yapılan araştırmada öğrencilerin %22.9'u alkol içtiğini söylemiştir. Bu çalışmada uyuşturucu madde kullanım sıklığı ise %3'tür.⁶

Şimşek ve ark.'nın⁷ çalışmasında öğrencilerin %25.4'ü halen sigara, %10.6'sı alkol ve %2.5'i uyuşturucu madde kullandıklarını bildirmişlerdir. Akfert ve ark.⁸ üniversite öğrencilerinin hayat boyu alkol deneme oranının %70.8 olduğunu rapor etmiştir. Çamur ve ark.⁹ öğrencilerin %65.6'sı en az bir defa sigara, %65.4'ü alkol, %6.6'sı bağımlılık yapıcı madde denediğini bildirmiştir.

Çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olan gençlik dönemi, bireyin hayatındaki en önemli süreçlerden biridir. Fiziksel ve psikolojik değişimlerin, erişkinliğe özgü rollerin ve sorumlulukların kazanıldığı dinamik bir dönemdir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 10-19 yaşlar arasını "adolesan", 15-24 yaşlar arasını "genç" ve 10-24 yaşlar arasını "gençlik" olarak tanımlamaktadır ve bu dönem üreme sağlığı sorunları başta olmak üzere, madde kullanımı, beslenme bozuklukları, ruhsal sorunlar ve riskli davranışların sıklıkla görüldüğü önemli gelişimsel dönemlerden biridir.¹⁰ Ülkemizde üniversite okuyan gençlerin büyük çoğunluğu 18-25 yaş arasındadır bu dönem gençlik tanımına uymaktadır.

Üniversite yılları, ergenliğin karmaşasına ek olarak evden ve aileden ayrılma, yeni bir çevreye uyum, bir mesleğe aday olma ve iş bulmaya ilişkin belirsizlikler gibi birçok sorunların olduğu yıllardır. Bu sorunlara bağlı gelişen aşırı kaygı ve stresin, üniversite öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanımını artırdığı ileri sürülmektedir.¹¹ Madde kullanımını etkileyen faktörlerle ilgili Türkiye’de yapılan çalışma çok azdır. Madde kullanımı, genellikle ergenlik döneminde başlanmakta ve psikolojik, sosyal ve kültürel etkiler önemli rol oynamaktadır.¹² Gençler eğlenmek, sosyal ve duygusal gereksinimlerini gidermek, sorunlarından uzaklaşmak, heyecan aramak gibi çok değişik nedenlerle madde kullanmayı deneyebilirler. Gençlerin sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına zemin hazırlayan çok sayıda risk etkeni tanımlanmaktadır. Bu risk etkenleri ailesel, arkadaş ortamı, okul, bireyin kişisel özellikleri, diğer riskli davranışların görülmesi, toplumsal ve çevresel etkenler olarak sıralanmaktadır.¹³

Ailede bireylerin olumsuz tutum ve davranışlar göstermesi ergenlik döneminde madde kullanımı için risk oluşturabilir. Olumsuz tutum ve davranışlara örnek olarak aile içerisinde madde kullanımının olması ve madde kullanımı ile ilgili ailenin toleransının fazla olması sayılabilir.¹⁴

Özgüven, özsaygı, ve sosyal destek gibi psikolojik özellikler ile sigara, alkol ve madde kullanımı arasında ilişkinin olduğu öne sürülmektedir. Düşük benlik saygısı madde kullananlar arasında sık gözlenmektedir.¹⁵ Sosyal destek, kendine güven ve benlik saygısının geliştirilmesinin madde kullanımı açısından ‘koruyucu faktörler’ olduğu belirtilmektedir. Madde kullanımı çeşitli psikiyatrik sorunlarda belirtileri giderme amaçlı da olabilmektedir.¹⁶ Bu sorunlar arasında benlik saygısı düşüklüğü, depresyon, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, anksiyete bozuklukları, fiziksel-cinsel ve duygusal istismar önde gelmektedir.^{13,16}

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinde sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının yaygınlığını ve bunu etkileyen faktörleri araştırmak amacı ile yapıldı. Ayrıca özgüven, özsaygı, sosyal destek, kaygı gibi psikolojik özelliklerle ve şiddete uğrama ve şiddet uygulama ile sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı arasındaki ilişki incelendi.

Yöntem

Kesitsel tipteki bu araştırmada veriler, Ocak 2006 tarihinde Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ziraat Fakültesi ve Reyhanlı Sağlık Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinden elde edildi. Söz konusu fakültelerin toplam öğrenci sayısı 3684 idi. Her fakülte ya da yüksek okuldan bir, iki, üç ve dördüncü sınıflardan birer şube seçildi ve sınıflarda ½ sistematik örneklem ile de öğrenciler araştırmaya katıldı. Ziraat Fakültesi’nden 170, Eğitim Fakültesi’nden 109 ve Sağlık Meslek Yüksekokulu’ndan 117 olmak üzere çalışmaya toplam 396 öğrenci alındı. Araştırmaya katılmayı kabul edenlere gözlem altında soru kağıdı uygulandı. Çalışmada kullanılan form ve özsaygı, özgüven, sürekli kaygı ve sosyal desteği değerlendirmeyi amaçlayan ölçekler şunlardır:

1. Kişisel Bilgi Formu: Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini, sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanma durumlarını belirlemeyi amaçlayan 26 sorudan oluşan bir formdur. Öğrencilerin yaşam boyu (yaşamının herhangi bir döneminde bir kez deneme) son bir yıl ve son 30 gün içinde sigara, alkol, uyuşturucu madde (uhu, tiner, bali gibi uçucu maddeler, esrar, eroin, kokain ve hap) kullanım sıklığı, miktarı, anne, baba ve kardeşin sigara, alkol kullanma durumları, yakın akrabalar arasında uyuşturucu maddelerden herhangi birisini (uhu, tiner, bali gibi uçucu maddeler, esrar, eroin, kokain ve hap gibi diğer maddeler) kullanma durumları ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

Soru formunda, öğrencilerin;

Sigara içme durumu; 1-Yaşamınızın herhangi bir döneminde bir kez bile olsun sigara içmeyi denediniz mi? 2- "Halen şu anda sigara içiyor musunuz? 3- Son bir ay içerisinde kaç gün, günde kaç tane sigara içtiniz? soruları ile sorgulandı. Yaşamınızın herhangi bir döneminde bir kez bile olsun sigara içmeyi denediniz mi? sorusu ile hiç içmeyen ve en az bir kez deneyenler saptandı. Son bir ayda en az bir kez sigara içmiş olanlar araştırma sırasında sigara içicisi olarak kabul edildi.

Alkol kullanma durumu; 1- Yaşamınızın herhangi bir döneminde bir kez bile olsun alkol içmeyi denediniz mi? 2- Son bir ay ve son bir yıl içerisinde alkol kullanma sıklığınız nedir? soruları ile değerlendirildi. Yaşamınızın herhangi bir döneminde bir kez bile olsun alkol içmeyi denediniz mi? sorusu ile hiç içmeyen ve en az bir kez deneyenler saptandı. Son bir ayda en az bir kez alkol içmiş olanlar araştırma sırasında alkol kullanıcısı olarak kabul edildi.

Uyuşturucu madde kullanma durumu; 1- Yaşamınızın herhangi bir döneminde bir kez bile olsun uçuucu maddelerden (uhu , tiner, bali vb) herhangi birisini kullanmayı denediniz mi? 2- Yaşamınızın herhangi bir döneminde bir kez bile olsun diğer uyuşturucu maddelerden (esrar,eroin,kokain ve hap) kullanmayı denediniz mi? 3- Son bir ay ve son bir yılda uyuşturucu madde kullanma sıklığınız nedir? soruları ile belirlendi. Yaşamınızın herhangi bir döneminde bir kez bile olsun uyuşturucu madde kullanmayı denediniz mi? sorusu ile hiç kullanmayan ve en az bir kez deneyenler saptandı. Son bir ayda en az bir kez uyuşturucu madde kullanmış olanlar araştırma sırasında uyuşturucu madde kullanıcısı olarak kabul edildi.

Aile ve yakın akrabaların;

Sigara içme durumu; 1-Anne, baba ve kardeşleriniz sigara içer mi ?

Alkol kullanma durumu; 1- Anne, baba ve kardeşleriniz alkol kullanır mı?

Uyuşturucu madde kullanma durumu; 1- Yakın akrabalarınız arasında uyuşturucu maddelerden herhangi birisini (uhu,tiner,bali gibi uçuucu maddeler, esrar,eroin,kokain ve hap) kullanan var mı? soruları ile belirlenmiştir.

2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (Rosenberg Self-Esteem Scale): Ölçek Rosenberg tarafından 1965 yılında geliştirilmiştir. Ölçek çoktan seçmeli sorulardan yapılanmış 12 alt kategoride toplam 63 sorudan oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan RBSÖ Benlik Saygısı Alt Ölçeği, 4-noktalı Likert tipi bir alt ölçek olup, envanterin ilk 10 maddesini oluşturmaktadır. Yanıtlar, cevap anahtarının öngördüğü şekilde, tekli, ikili ya da üçlü gruplara ayrılarak puanlandığından, alt ölçek toplam puan yayılım genişliği 0-6 arasındadır. Toplamda, 0-1 puan alanlar "yüksek", 2-4 puan alanlar "orta" ve 5-6 puan alanlar "düşük" benlik saygısına sahip kişiler olarak nitelendirilir. Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik-güvenirlik çalışmaları Çuhadaroğlu¹⁷tarafindangerçekleştirilmiştir Bu çalışmalar kapsamında öncelikle dil geçerliği sağlanan ölçeğin güvenilirlik ve geçerlik işlemleri, test-tekrar test güvenilirliğinde alt testler için elde edilen güvenilirlik katsayılarının 0.46-0.89; Belirti Tarama Listesi'nin (SCL-90R) alt testleri ile yapılan ölçüt bağımlı geçerlik korelasyonlarının ise 0.45-0.70 arasında değiştiğini göstermiştir.

3. Genel Öz yeterlik Ölçeği (General Perceived Self-Efficacy Scale): Ölçek, Jarusselam ve Schwarzer tarafından(1981) geliştirilmiş, Türkçeye Yeşilay tarafından ¹⁸ çevrilmiştir. Ölçek önce, 20 madde iken daha sonra 10 maddeye indirilmiştir. Ölçekten alınan puan aralığı 10-40 arasında değişmektedir. Ölçeğin 23 ülkede yapılan çalışmalarında Cronbach alpha katsayısı 0.76 ile 0.90 arasında bulunmuştur.

4. Spielberger Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği: (State-Trait Anxiety Inventory -STAI): Ölçek, bireylerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerini

belirlemek amacıyla Spielberger ve arkadaşları tarafından 1964 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin, Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Öner ve Le Compte¹⁹ tarafından yapılmıştır. Ölçeklerin test-tekrar test değişmezlik katsayıları Sürekli Kaygı Ölçeği için .73 ile .86, Durumluk Kaygı Ölçeği için .16 ile .54 arasında; alfa korelasyonları ile hesaplanan iç tutarlılık ve test homojenliğini yansıtan katsayılar Durumluk Kaygı için 0.83 ile 0.92, Sürekli Kaygı için 0.86 ile 0.92 bulunmuştur. Bir tür kendini değerlendirme türü olan ölçek, kısa ifadelerden oluşan 40 maddeyi içermektedir. 20 maddelik durumluk kaygı ölçeği ile 20 maddelik sürekli kaygı ölçekleri birbirinden bağımsızdır. Ölçeğin içerdiği ters maddelerde puanlar tersine çevrilmek kaydıyla, bütün maddeler 1-4 arası puanlanmakta, artan puan yüksek kaygı düzeyini göstermektedir. Ölçekten elde edilen toplam puan değeri 20 ile 80 arasında değişebilir. Puanın büyük olması kaygı seviyesinin yüksek olduğunu, küçük puan kaygı seviyesinin düşük olduğunu işaret eder.

5. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Multidimensional Scale of Perceived Social Support): Ölçek, 1988 yılında Zimet ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş, 1995'de Eker ve ark.²⁰ tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği 12 maddeden oluşan bir ölçektir. Her biri dört maddeden oluşan, desteğin kaynağına ilişkin 3 grubu içerir. Bunlar; aile (3, 4,8 ve 11.maddeler), arkadaşlar (6,7,9 ve 12.maddeler) ve özel bir insandır (1,2,5 ve 10.maddeler). Her bir madde 1-7 arasında puanlanmıştır. Her alt ölçekteki dört maddenin puanlarının toplanması ile alt ölçek puanı elde edilmiş ve bütün alt ölçek puanlarının toplanması ile de ölçeğin toplam puanı elde edilmiştir. Ölçeğin tamamından alınabilecek en düşük puan 12 ve en yüksek puan 84'dür. Elde edilen puanın yüksek olması algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu ifade etmektedir, düşük puanlar ise desteğin algılanmadığını

ya da destekten yoksun olduğunu belirtmektedir. Eker ve arkadaşları ölçeğin toplam Cronbach alfa katsayısını 0.89, alt boyut Cronbach alfa katsayısını aile için 0.85, arkadaş için 0.88, özel insan için 0.92 olarak bulmuştur.

6. Şiddet: Şiddetin "Bir kişi ya da gruba karşı güç kullanılmasıdır. Bedensel, cinsel ya da ruhsal yaralanmaya yol açabilir. Dövmek, vurmak, tokat atmak, bıçaklamak, ateş etmek, itmek, ısırarak, ve/veya sıkıştırmak gibi davranışlar şiddet içerisinde yer alır" şeklinde bir tanımı yapılmış ve bu tanımda belirtilen şekillerde yaşam boyu ve son 12 ay içerisinde şiddete uğradınız mı? Son bir yıl içinde siz şiddet uyguladınız mı ? soruları ile şiddet öyküsü sorgulanmıştır.

Anketler isim verilmeden doldurulmuş ve karışık olarak toplanmıştır. Anket formunun doldurulması yaklaşık olarak bir ders saatini almıştır. Çalışmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesinde Epi Info™ 3.5.1 sürümü ve istatistiksel analizde yüzde dağılımları, lojistik regresyon, bağımsız gruplarda t testi ve Chi-square testi kullanılmıştır. Ortalamalar standart sapmalarla birlikte gösterilmiştir. Farklılıklar, p<0.05 düzeyinde önemli olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 20.9 ±2.3'dir. Çalışmada erkekler % 55.1 ile daha fazladır. Yaşam boyu sigara kullanımı %73.2, alkol kullanımı %56.6 uyuşturucu madde kullanımı %9.6 (uhu,tiner,bali gibi uçucu madde kullanımı % 4.0 esrar,eroin,kokain ve hap gibi diğer madde kullanımı % 5.6) olarak saptanmıştır (Tablo 1). Öğrencilerin %30.7'si sigarayı ilk olarak 18 yaş ve üzerinde denemiştir. Alkolü 18 yaş ve üstünde ilk kez deneme oranı ise %26.7'dir. Erkek öğrencilerde kız öğrencilerine göre sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanım sıklığı daha yüksektir (p<0.01).

Tablo 1. Katılımcılarda yaşam boyu ve araştırma yapıldığı andaki madde kullanımı sıklığı

Madde kullanımı	En az bir kez			
	Yaşam boyu		Son bir ay içinde	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Sigara	290	73.2	153	38.6
Alkol	224	56.6	116	29.3
Uçucu madde	16	4.0	4	1.0
Diğer madde	22	5.6	3	0.8

Babasinda ve kardeşinde sigara ve alkol kullanım öyküsü bulunanlarda sigara ve alkol kullanımı olasılığı daha yüksek saptanmıştır ($p<0.01$). Yakın akrabalarında

uyuşturucu madde kullanımı bildirenler arasında uyuşturucu madde kullanımı daha siktir ($p<0.01$)(Tablo 2).

Tablo 2. Madde tipine göre kullanımda etkili faktörler

Bağımsız Değişkenler	Sigara Kullanımı		Alkol Kullanımı		Uyuşturucu Madde Kullanımı	
	OR (%95 GA)	P	OR (%95 GA)	P	OR (%95GA)	P
Cinsiyet						
Kadın	1.00 (ref)		1.00 (ref)		1.00 (ref)	
Erkek	2.86 (1.79-4.58)	0.00	3.37 (1.91-5.96)	0.00	5.04 (1.65-15.34)	0.00
Baba sigara kullanıyor						
Hayır	1.00 (ref)		1.00 (ref)		1.00 (ref)	
Evet	1.73 (1.06-2.80)	0.02	1.00 (0.58-1.74)	0.99	0.72 (0.30-1.72)	0.46
Baba alkol kullanıyor						
Hayır	1.00 (ref)		1.00 (ref)		1.00 (ref)	
Evet	0.98 (0.61-1.61)	0.96	3.82 (2.11-6.91)	0.00	1.28 (0.55-2.99)	0.57
Kardeş alkol kullanıyor						
Hayır	1.00 (ref)		1.00 (ref)		1.00 (ref)	
Evet	2.17 (1.31-3.60)	0.00	6.97 (3.21-1.16)	0.00	1.95 (0.85-4.49)	0.12
Y. akrabada uyuşturucu madde kullanımı						
Hayır	1.00 (ref.)		1.00 (ref.)		1.00 (ref.)	
Evet	1.53 (0.51-4.64)	0.45	3.00 (0.35-25.96)	0.32	3.99 (1.34-11.91)	0.01

*Logistik regresyon analizi

Uçucu madde kullananlarda sürekli kaygı puanı yüksek ($p < 0.05$), sosyal destek puanı düşük bulunmuştur ($p < 0.05$) (Tablo 3). Sigara kullananlarda hem şiddete uğrama

hem de şiddet uygulama daha yüksektir ($p<0.001$). Alkol ve uyuşturucu madde kullananlarda ise şiddete uğrama daha yüksektir ($p<0.05$, $p<0.001$) (Tablo 4).

Tablo 3. Madde kullanım türüne göre psikometrik ölçeklerin puanları

Madde türü	Özgüven Ort-SS	Özsaygı Ort - SS	Sosyal Destek Ort - SS	Sürekli Kaygı Ort - SS
Sigara				
Evet	30.8 ± 5.7	15.7 ± 2.0	67.5 ± 12.8	43.1 ± 7.7
Hayır	30.0 ± 5.6	15.3 ± 2.0	66.5 ± 11.7	43.8 ± 6.1
İstatistik	t=1.2 p=0.20	t=-0.3 p=0.76	t=-0.8 p=0.42	t=0.7 p=0.44
Alkol				
Evet	30.7 ± 5.3	15.4 ± 1.8	66.0 ± 12.0	44.6 ± 7.3
Hayır	30.5 ± 6.1	15.7 ± 2.0	67.3 ± 12.4	43.1 ± 8.3
İstatistik	t=-0.3 p=0.8	t=-0.9 p=0.33	t=-0.8 p=0.38	t=1.6 p=0.10
Uçucu Maddeler				
Evet	29.5 ± 5.1	15.7 ± 2.3	59.9 ± 12.1	47.7 ± 8.0
Hayır	30.8 ± 5.6	15.8 ± 1.8	66.9 ± 12.4	43.3 ± 7.8
İstatistik	t=0.9 p=0.3	t=-0.1 p=0.8	t=2.2 p=0.03	t=-2.1 p=0.04
Diğer maddeler				
Evet	29.3 ± 5.5	15.5 ± 1.9	63.3 ± 10.7	42.5 ± 9.5
Hayır	30.8 ± 6.9	15.8 ± 1.8	66.9 ± 12.4	43.7 ± 7.7
İstatistik	t=1.1 p=0.2	t=0.7 p=0.6	t=1.2 p=0.2	t=0.6 p=0.5

Hayat boyu en az bir kez şiddete uğrayanların özgüven ve sosyal destek

skorları düşük, sürekli kaygı puanları yüksek bulunmuştur (p < 0.01) (Tablo 5).

Tablo 4. Madde kullanım türüne göre şiddete uğrama ve şiddet uygulama sıklığı

Madde türü	Şiddete uğrama	Şiddet uygulama
	Evet (%)	Evet (%)
Sigara		
Evet	53.7	26.8
Hayır	34.3	11.3
İstatistik	X ² =11.0, p<0.001	X ² =11.0, p<0.001
Alkol		
Evet	58.8	26.2
Hayır	45.5	18.0
İstatistik	X ² =5.5, p<0.05	X ² =2.7, p>0.05
Uyuşturucu Madde		
Evet	73.5	53.3
Hayır	46.2	46.8
İstatistik	X ² =9.3, p<0.001	X ² =1.0, p>0.05

Tablo 5. Katılımcılarda şiddet sıklığı ve şiddete göre psikometrik ölçeklerin puanları

Şiddet	Sayı	Yüzde	Özgüven Ort-SS	Özsaygı Ort - SS	Sosyal Destek Ort - SS	Sürekli Kaygı Ort - SS
Yaşam boyu şiddete uğrama						
Evet	188	47.5	29.4±5.6	15.4±1.9	64.4±12.9	44.5±7.9
Hayır	199	50.3	31.3±5.7	15.6±2.1	69.2±11.1	42.7±7.8
İstatistik			t=3.3 p=0.001	t=1.1 p=0.2	t=3.9 p=0.000	t=2.2 p=0.025
Son bir yıl içerisinde şiddete uğrama						
Evet	28	7.1	30.4±5.8	15.0±2.2	60.5±17.1	45.5±7.1
Hayır	354	89.4	30.3±5.7	15.5±2.1	67.4±11.6	43.4±7.8
İstatistik			t=-0.1 p=0.9	t=0.7 p=0.2	t=2.1 p=0.046	t=-1.5 p=0.1
Son bir yıl içerisinde şiddet uygulama						
Evet	86	21.7	30.6±5.4	15.6±1.9	64.6±14.1	44.5±7.7
Hayır	294	74.2	30.4±5.7	15.4±2.0	66.9±11.7	43.3±7.9
İstatistik			t=-0.3 p=0.7	t=-0.7 p=0.4	t=0.2 p=0.8	t=-1.2 p=0.2

Tartışma

Çalışmamızda öğrenciler arasında yaşam boyu sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanma oranlarının yüksek olması dikkat çekicidir.

Çalışmamızda en yaygın kullanılan maddenin sigara olduğu saptanmıştır. Bu sonuç ülkemizde yapılmış olan diğer çalışmaların sonuçlarını destekler niteliktedir.^{4,5} Öğrenciler arasında yaşam boyu sigara deneme oranı % 73.2 iken, son bir ay içerisinde sigara kullandığını belirtenlerin oranı % 38.6 olarak gözlenmiştir. Türkiye’de sekiz üniversitenin birinci sınıf öğrencileri arasında yapılan çalışmada halen sigara içme oranı %22.5’dir.⁶ Şimşek ve ark.’nın⁷ Harran Üniversitesi birinci sınıf öğrencileri arasında yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin %25.4’ü halen sigara içtiklerini bildirmişlerdir. Akfert ve ark.’nın⁸ çalışmasında üniversite öğrencileri arasında yaşam boyu en az bir kez sigara deneme oranı %61.5’dir. Çamur ve ark.’nın⁽⁹⁾ çalışmasında araştırmaya katılan öğrencilerin %65.6’sı en az bir defa sigara

denemişlerdir. Türkiye’de değişik bölgelerde yapılmış çalışmalarda bulgularla kıyaslandığında, çalışmamızda sigarayı en az bir kez deneme ve halen sigara kullanım sıklığının bir miktar daha yüksek olduğu görülmektedir. Bulgularımız yaklaşık her üç üniversite öğrencisinden birinin halen sigara içtiğini göstermektedir. Bu bulgular sigara konusunda daha çok çaba harcanması gerektiğini, gösterilen çabaların önemli ancak halen yetersiz olduğunu düşündürmektedir. Sigara içimi halen Türkiye için en önemli halk sağlığı sorunlarından birisidir.

Çalışmamızda öğrenciler arasında alkol kullanımı sigaradan sonra ikinci sıradadır. Öğrencilerin %56.6’sı yaşam boyunca en az bir kez alkollü içki içtiklerini ifade etmişlerdir. Çalışmada son bir ay içerisinde alkol kullandığını belirtenlerin oranı % 38.6 idi ve bu sonuçlar Türkiye’de üniversite öğrencileriyle yapılan diğer çalışmalarda bulgularla benzerdir.⁴⁻⁶ Buna karşılık gelişmiş ülkelere göre Türkiye’de

kullanma oranlarının daha düşük olduğu görülmektedir.^{21,22}

Çalışmamızda öğrencilerde en az bir kez uyuşturucu madde kullanmayı deneme %9.6, halen kullanan %1.8 olarak saptanmıştır. Gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında çalışmamızda elde ettiğimiz uyuşturucu madde kullanım yaygınlığı düşüktür.^{23,24} Türkiye’de değişik bölgelerde yapılan çalışmalarda üniversite öğrencilerinde ve ergenlerde bildirilen uyuşturucu madde kullanım oranlarından ise bir miktar daha yüksek olduğu gözlenmektedir.^{15,25,26}

Çalışmamızda öğrencilerin yaklaşık üçte biri sigarayı ve alkolü 18 yaş ve üzerinde denemiştir. Bu bulgu sigara ve alkol deneyenlerin sayısına, üniversite döneminde de ciddi eklenmeler olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Üniversite öğrencilerinin aile kontrolünden uzak olmaları ve alkol ve sigara kullanımının kendilerini yetişkin gibi hissettirerek özgürleştirdiğini düşünmeleri, yaşanan sıkıntı ya da kaygı karşısında alkol ve sigara kullanmayı daha çekici ve kolay bir yol haline getirebilir. Bu bulgular bize sigara ve alkol içmeyi önleme çalışmalarının sadece ilköğretim ve liselerde değil, üniversite öğrencilerine yönelik olarak da sürdürülmesi gerektiğini göstermektedir.⁸

Çalışmamızda yaşam boyu sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının erkeklerde kızlardan fazla olduğu saptanmıştır Bu sonuç, Türkiye’de ve dünyada üniversite öğrencileriyle yapılan diğer çalışmalardaki bulgularla benzerdir.^{4,5,26-28} Madde kullanımının kadınlar arasında daha az görüldüğü bilinmektedir. Cinsiyete göre bu farklılıklar sosyokültürel bağlamda değerlendirilebilir. Doğu toplumu değerlerini paylaşan ülkelerde kadının sosyal ve ekonomik hayata katılımının düşük düzeydedir. Literatürde her ne kadar Türk toplumu değişmekte ve batılılaşmakta olsa da muhafazakar yapının halen etkinliğini koruduğu ve bu yüzden, Türkiye’deki sosyal yapının kadınların sigara ve alkol kullanmasına karşı olduğu, erkeklerin sigara

içmesine ve alkol kullanmasına ise daha fazla tolerans gösterdiği öne sürülmektedir.⁵ Yine bir toplumda kadınlar ne kadar sosyal ve ekonomik hayatta etkin ve ne kadar çok söz sahibi olursa sigara kullanma oranlarının da o kadar arttığı bildirilmektedir.²⁹

Benlik saygısı ile madde kullanımı arasında bir ilişki olduğu daha önce yapılan bazı çalışmalarda vurgulanmıştır. ^{30,31} Buna karşın bizim çalışmamızda olduğu gibi ilişki bulunamayan çalışmalar da vardır. ^{32,33} Bizim çalışmamızda her üç madde kullanımı ile benlik saygısı ve özgüven puanları arasında herhangi bir ilişki bulunmadı. Çalışmaların sonuçları bu açıdan benzer değildir.

Ergenlerde madde kullanımı ile en sık bir arada görülen rahatsızlık olarak depresyon üzerinde durulmaktadır. Depresyonu, anksiyete bozuklukları ve diğer psikiyatrik rahatsızlıklar izlemektedir.¹³ Madde kullanımı ile yüksek kaygı düzeyi ve ansiyete bozukluğu birlikteliği sıktır. Aralarında iki yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Madde kullanımı kaygı düzeyini yükseltebilir ve anksiyete bozukluğunu tetikleyebilir. ³⁴ Ya da yüksek kaygı düzeyi ve ansiyete bozuklukları madde kullanımına başlama riskini arttırabilir.^{32,35} Ergenlerde madde bağımlılığı aile yapısıyla da yakından ilişkilidir. Aile içi çatışmalar, sorunlar, aile bağlarının zayıf oluşu, aile içinde sosyal desteğin az oluşu madde kullanımı için önemli risk faktörleridir.¹³ Bizim çalışmamızda da yüksek kaygı düzeyi ve düşük sosyal desteğin özellikle uçucu madde kullanım riskini arttırdığı gözlenmiştir.

Fiziksel ve/veya cinsel istismar madde kullanımı için önemli risk faktörleridir.¹³Yapılan çalışmalarda, istismar yaşantısı bulunan kişilerin, bu yaşantının getirdiği birtakım psikolojik sorunların etkisiyle veya bu sorunlarla bir baş etme yolu olarak madde kullanımına yönelebildiği ifade edilmektedir.³⁶ Bizim çalışmamızda da şiddete maruz kalma ile sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının birlikte görülme olasılığı

önemli bulundu. Burada da madde kullanımı şiddet için bir neden olabilecek iken tersi de geçerlidir.

Şiddete maruz kalan kişilerde özgüvenin ve algılanan sosyal desteğin daha düşük, sürekli kaygı düzeylerinin ise daha yüksek olması beklenen bir sonuçtur.^{37,38} Bu çalışmada da hayat boyu şiddete uğrayanların özgüven ve sosyal destek skorları düşük, sürekli kaygı puanları yüksek bulunmuştur. Öte yandan şiddete maruz kalma ile özsaygı arasında herhangi bir ilişki gözlenmemiştir. Şiddet kullanımı ile öz güven, öz saygı, sosyal destek ve anksiyete arasında da bir ilişki bulunamamıştır.

Çalışmamızda babanın veya kardeşlerden birinin sigara ve alkol içmesi gençlerde sigara ve alkol içimini arttıran bir faktör olarak saptandı. Yine yakın akrabalarında uyuşturucu madde kullanan birisinin bulunmasının uyuşturucu madde kullanma riskini artırdığı belirlendi. Gençlik çağı, gençlerin yaşadıkları toplum ve ortamdan, özdeşim örneklerinden, sosyokültürel değer yargılarından en çok etkilendiği, öğrenmede model almanın önemli rol oynadığı bir dönemdir.

Bu süreçte genç olumlu-olumsuz tüm tutum ve davranışlardan etkilenir.³⁹ Bu dönemde madde kullanımına başlanmasında, aile bireyleri ve yakın arkadaş çevresi etkisinin önemli olduğunu bildiren birçok yayın bulunmaktadır.^{4,8,40,41} Aile içinde bu tür maddelerin kullanılması kendilerini örnek alan gençlerin bu maddelere yönelimlerini arttırdığı bilinmektedir.

Yapılan çoğu araştırmalarda da gençlerin içinde bulunduğu sosyal çevrenin, evdeki ve yakın çevredeki içicilerin madde kullanımına teşvik ettiği saptanmıştır.^{4,8}

Sonuç olarak, çalışmamızda üniversite öğrencilerinde sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı yaygındır ve üniversitede sigaraya başlayanlar da önemli sayıdadır. Bulgularımız madde kullanımı ile şiddete uğrama, yüksek sürekli kaygı ve düşük algılanan sosyal destek arasında bir

ilişki olduğunu göstermektedir. Ailedeki bireylerin ve yakın çevredeki kişilerin madde kullanıyor olmalarının madde kullanma açısından risk oluşturduğu görülmektedir.

Madde kullanımı açısından üniversite öğrencileri riskli grup olarak görülmeli ve bunları önlemeye dönük çalışmalar yapılmalıdır. Öncelikle üniversitelerde madde kullanımını önlemeye dönük politikalar geliştirilmelidir. Üniversite öğrencilerinde stresin ve şiddetin azaltılmasına ve yaşam becerilerinin geliştirilmesine dönük programlar sunulabilir. Üniversitelerin mediko-sosyal merkezleri sadece tedavi edici sağlık hizmetleri değil aynı zamanda koruyucu ve önleyici hizmetleri de sunan bir yapıya dönüştürülebilir.

Kaynaklar

- 1- İnandı T, Özer C, Akdemir A, Akoğlu S, Babayiğit C, Turhan E, Sangün Ö. Violence, Psychological Features, and Substance Use in High School Students in Hatay: a Cross-sectional Study. *Trakya Univ Tıp Fak Derg* 2009;26(3):189-196.
- 2- Yalçın M, Eşsizoglu A, Akkoç H, Yaşan A, Gürgen F. Dicle Üniversitesi Öğrencilerinde Madde Kullanımını Belirleyen Risk Faktörleri. *Klinik Psikiyatri* 2009;12:125-133.
- 3- Ögel K. Madde kullanım bozuklukları epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Dahili Tıp Bilimleri Dergisi Psikiyatri* 2005; 1:61-64.
- 4- Tanrıkulu AÇ, Çarman KB, Palancı Y, Çetin D, Karaca M. Kars İl Merkezinde Çeşitli Üniversite Öğrencileri Arasında Sigara Kullanım Sıklığı ve Risk Faktörleri. *Tur Toraks Der* 2009;11:101-106.
- 5- Altındağ A, Yanık M, Yengil E, Karazeybek AH. Şanlıurfa'da üniversite öğrencilerinde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi* 2005; 6: 60-64.

- 6- Bertan M, Özcebe H, Haznedaroğlu D, Kırçalıoğlu N, Bülbül SH. The knowledge of adolescent period and the lifestyle of the first year students in universities. 29th UMEMPS Congress Union of Middle Eastern and Mediterranean Pediatric Societies, Hilton Convention Center, September 14-17, 2005. 55-56.
- 7- Şimşek Z, Koruk İ, Altındağ A. Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Riskli Sağlık Davranışları. Toplum Hekimliği Bülteni. 2007;26(3): 19-24.
- 8- Akfert SK, Çakıcı E, Çakıcı M. Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2009; 10:40-47.
- 9- Çamur D, Üner S, Çilingiroğlu N, Özcebe H. Bir Üniversitenin Bazı Fakülte ve Yüksek Okullarında Okuyan Gençlerde Bazı Risk Alma Davranışları. Toplum Hekimliği Bülteni. 2007;26(3): 32-38.
- 10- <http://www.euro.who.int/document/e81703.pdf> Promoting the health of young people in Custody Pg. 7. Erişim tarihi: 23.12.2010.
- 11- Lanier C.A., Nicholson T., Duncan D.; "Drug use and mental well being among a sample of undergraduate and graduate college students", J Drug Educ 2001; 31(3):239-248.
- 12- Herken H, Bodur S, Kara F. Üniversite Öğrencisi Kızlarda Madde Kullanımı İle Kişilik ve Ruhsal Belirti İlişkisi. Klinik Psikiyatri; 2000;3:40-45
- 13- Ercan O, Alikashifoğlu M. Ergenlerde madde kullanımı. Türk Pediatri Arşivi. 2002; 37: 66-73
- 14- Alikashifoğlu M. Madde kullanımı risk faktörleri ve koruyucu faktörler. Adolesan Sağlığı Sempozyum Dizisi 2005; 43:73-83.
- 15- Richter SS, Brown SA, Mott MA. The impact of social support and self-esteem on adolescent substance abuse treatment outcome. J Subst Abuse 1991;3:371-85.
- 16- Ercan O, Alikashifoğlu M. Ergenlerde riskli davranışlar. Türk Pediatri Arşivi. 2009; 44:1-6
- 17- Çuhadaroğlu F. Adolesanlarda Benlik Saygısı. Uzmanlık Tezi. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara; 1986
- 18- Yesilay A, Schwarzer R, Jerusalem M. Turkish adaptation of the General Perceived Self-Efficacy Scale. Available from: <http://userpage.fu-berlin.de/~health/turk.htm>
- 19- Öner N, Le Compte A, editörler. Süreksiz durumluk / sürekli kaygı envanteri el kitabı. 2. basım. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi; 1998.
- 20- Eker D, Arkar H, Yıldız H. Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. Türk Psikiyatri Dergisi 2001;12:17-25.
- 21- Johnston LD, O'Malley PM, Bachman JG. National Survey Results on Drug Use from the Monitoring the Future Study, 1975-1999, College Students and Adults II (ages 19-40). Bethesda, MD: National Institute on Drug Abuse, 2002.
- 22- Pickard M, Bates L, Dorian M ve ark. Alcohol and drug use in second-year medical students at the University of Leeds. Medical Education 2000; 34:148-150
- 23- McCabe ES, West TB, Weshsler H. Trends and collegelevel characteristics associated with the non- medical use of prescription drugs among US college students from 1993 to 2001. Addiction 2007; 102:455-465.
- 24- Johnston LD, O'Malley PM, Bachman JG, Schulenberg JE. Monitoring The Future: National Survey Results On Drug Use, 1975-2007. National Institute on Drug Abuse, 2004.

- 25- Akvardar Y, Aslan B, Ekici BZ, Ögün E, Simsek T. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi dönem II öğrencilerinde sigara, alkol, madde kullanımı. Bağımlılık Dergisi 2001;2:49-52.
- 26- Görgün S, Tiryaki A, Topbaş M. Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri. Anadolu Psikiyatri Derg 2010; 11:305-312
- 27- Ahmadi J, Yazfandar F. Substance use among Iranian university students. Int J Drug Policy 2002; 13: 507-508.
- 28- Martinez JM, Del Rio MDC, Lopez N, Alvarez J. Illegal drug-using trends among students in a Spanish University in the last decade 1984-1994. Subst Use Misuse 1999, 34:1281-1297.
- 29- Herken H, Özkan İ, Kaya N, Turan M, Aşkın R. Gençlerdeki sigara kullanma davranışında anne baba tutumunun ve sosyo-kültürel düzeyin etkisi. <http://www.aile.selcuk.edu.tr/text/makale2.pdf>
- 30- Commerci GD, Schwebel R. Substance abuse: An overview. Adolesc Med State Art Rev 2000; 11:79-101.
- 31- Kawabata T, Cross D, Nishioka N, et al. Relationship between self-esteem and smoking behavior among Japanese early adolescents: initial results from a threeyear study. J Sch Health 1999; 69:280- 284.
- 32- Özbay H, Şahin N, Hıncal G, Öztürk E, Güngör S, Aktaş A, Aybaş M, Göka E. Ergenlerde sigara, alkol ve madde kullanımının benlik imajı, depresyon ve anksiyete ölçümleri ile ilişkileri. Düşünen Adam 1991;4:53-58.
- 33- Glendinning A, Inglis D. Smoking behaviour in youth: the problem of low self-esteem? J Adolesc 1999; 22:673-682.
- 34- Yazıcı H, Ak İ. Üniversite öğrencilerinde depresif belirtiler, kişisel sağlık davranışları ve sigara içme. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2008; 9:224-231.
- 35- Saltık A, Yılmaz T, Yorulmaz F, Spor Y. Edirne merkezinde 5100 orta-lise öğrencisinde sigara içme davranışı ve Spielberger Testi ile ölçülen kaygı düzeyinin incelenmesi. Ege Tıp Dergisi 1992;31:53-9.
- 36- Brems C, Namyniuk L. The relationship of childhood abuse history and substance use in Alaska sample. Substance Use and Misuse 2002;7(1): 34- 37.
- 37- Graves KN, Fernandez ME, Shelton TL, Frabutt JM, Williford AP. Risk and protective factors associated with alcohol, cigarette, and marijuana use during adolescence. Journal of Youth and Adolescence 2005;34:379-387.
- 38- Wills TA, Yaeger AM. Family factors and adolescent substance use: models and mechanisms. Curr Dir Psychol Sci 2003;12:222-226.
- 39- Herken H, Özkan İ, Çilli AS, Telcioğlu M, Kucur R. Sigara kullanma davranışında sosyal öğrenmenin etkisi. Bağımlılık Dergisi, 2000; 1(1): 38-42.
- 40- Buller DB, Borland R, Woodal WG et al. Understanding factors that influence smoking uptake. Tob Control 2003;12(Suppl 4):16-25.
- 41- Piko BF, Luszczynska A, Gibbons FX, Tekozel M. A culture-based study of personal and social influences of adolescent smoking. Eur J Public Health 2005;15:393-398.